

Вінічук Л. С.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ФОНЕТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ФРАНЦУЗЬКОГО РОЗМОВНОГО МОВЛЕННЯ

У статті розглядаються функціонально-стилістичні характеристики розмовного мовлення як усної форми спонтанного діалогічного мовлення, визначається сфера його використання, що зумовлює вибір лексико-стилістичних, граматичних та фонетичних засобів. Аналізуються фонетичні характеристики французького розмовного мовлення, зокрема такі явища, як еліптичність, випадіння звуків, складів, емпатичний наголос, вживання пауз, які завжди з'являються у процесі спонтанного експресивного мовлення.

Ключові слова: французьке розмовне мовлення, фонетичні характеристики, випадіння звуків, еліптичність, емпатичний наголос, пауза.

Розмовне мовлення – це один із функціональних різновидів літературної мови. Як засіб комунікації, воно відіграє важливу роль у житті людини й характеризується певними стилістичними, лексичними та фонетичними особливостями.

Глобалізаційні процеси, які відбуваються в суспільстві, значною мірою впливають на мову, зокрема на її фонетичну систему. У цьому зв'язку дослідження специфіки французького розмовного мовлення, а саме її фонетичного аспекту, є одним із актуальних напрямів сучасної лінгвістичної науки. Розглядаючи розмовне мовлення як особливий вид літературної мови, якою користуються в повсякденному житті і в різних сферах спілкування, слід зауважити, що основною формою його функціонування є діалог. Це спонтанне мовлення, що використовується при неформальному спілкуванні і залежить від ситуації спілкування, від інтелектуального рівня співрозмовників.

У лінгвістичній літературі поняття “розмовне мовлення” має різні визначення. Мовознавці розглядають його як *усну форму невимушеного спонтанного мовлення* [2, с. 42], як *особливу систему мовних засобів*, яка функціонує в різних сферах спілкування на офіційному й неофіційному рівнях і основною формою якої є діалог [3, с. 74]. Відсутність єдиного визначення цього поняття є свідченням його багатогранності.

На думку більшості лінгвістів, важливою характеристикою розмовного мовлення є ситуативна зумовленість, що значною мірою впливає на вибір лексичних, граматичних та фонетичних засобів [3, с. 71].

Однією з характеристик розмовного мовлення є його *спонтанність*, завдяки якій складається враження певної неупорядкованості й навіть недбалості у вимові носіїв конкретної мови, зокрема французької.

Вивченню різних аспектів французької мови, насамперед, визначенню її функцій, присвятили свої праці Ш. Баллі, К. Бланш-Бенвеніст, П. Гіро, М. Граммон, П. Делятр, О. Соважо, Ж. Страка та ін.

Досліджуючи функціональні характеристики французького розмовного мовлення (*français parlé*), лінгвісти розрізняють загальнонародне розмовне мовлення (*français parlé populaire*) і фамільярне мовлення (*français familier*) [8, с. 9]. У цьому зв'язку слід зазначити, що дуже часто деякі елементи народного мовлення проникають у літературну мову, надаючи їй образності та емоційного забарвлення. Деякі дослідники французького розмовного мовлення (*français parlé*) вважають його синонімом усного

мовлення (*français oral*) [7, с. 129], інші – називають звичайною французькою мовою (*français ordinaire*) [4, с. 4].

Аналізуючи фонетичні характеристики французького розмовного мовлення, необхідно відмітити тенденцію до вільної вимови лексичних одиниць, варіативність вимови, вживання територіальних варіантів вимови, вплив діалектів, скорочення звуків і навіть складів.

Звукова сторона мовлення відіграє надзвичайно важливу роль, адже по звучанню можна легко відрізнити академічний стиль мовлення від невимушеного спонтанного розмовного мовлення. Сучасні лінгвісти розрізняють два варіанти вимови в розмовному мовленні: вимова офіційного розмовного мовлення і вимова невимушеного спонтанного мовлення на побутовому рівні. Вимова офіційного розмовного мовлення вважається нормативною і відзначається більш чіткою артикуляцією.

У цьому зв'язку важливо, на нашу думку, з'ясувати, що ж вважається нормою французької вимови, визначити фонетичний аспект культури французького розмовного мовлення, який полягає у вивченні мовної норми та тенденцій її розвитку, що й зумовлює актуальність пропонованої статті.

Метою статті є характеристика фонетичних особливостей сучасного французького розмовного мовлення.

Завдання:

- з'ясувати специфіку розмовного мовлення;
- виявити основні ознаки французького розмовного мовлення;
- проаналізувати зміни у фонетичній системі французького розмовного мовлення.

Відомий французький лінгвіст П. Фуше називав стандартною вимову освічених парижан, що сліdkують за своєю мовою [6, с. 4]. Проте наразі ця вимова зазнає серйозних змін. Як зазначав Ж. Страка, дуже часто відбувається взаємопроникнення вимови офіційного і невимушеного спонтанного розмовного мовлення [10, с. 6]. Це означає, що в офіційному розмовному мовленні дотримуються встановлених фонетичних норм, проте спостерігається утворення нових варіантів вимови, які проникають у спонтанне розмовне мовлення. І навпаки, з боку спонтанного розмовного мовлення здійснюється своєрідний тиск на офіційне розмовне мовлення шляхом проникнення в нього нових тенденцій вимови, адаптованих з простого народного мовлення.

На відносно стабільність вимови, на встановлення норм вимови впливають певні фонетичні та екстралінгвістичні явища (діалекти, регіональні мови, народне мовлення, орфографія тощо). Особливо багатим на відхилення від норми є спонтанне розмовне мовлення.

У своїх дослідженнях сучасні французькі фонетисти зазначають, що стандартною варто вважати вимову дикторів радіо й телебачення. Проте, слід зауважити, що вимова дикторів у багатьох випадках не є ідеальною, адже часто можна почути і звучання подвоєних приголосних з метою виділити те чи інше слово для кращого сприйняття реципієнтом інформації (*annoncer, illusion*), і вживання *liaison* (зв'язування) навіть у тих випадках, коли це не відповідає стандартним вимогам.

Розвиток міжнародних зв'язків, безпосередні мовні контакти, які стали невід'ємною частиною нашого життя, також впливають на французьку вимову. У цьому зв'язку відомий французький лінгвіст О. Соважо наголошував, що “*le français est en pleine évolution phonétique*” (відбувається постійна еволюція фонетичної системи французької мови) [9, с. 153].

Отже, наразі нормативна французька вимова є результатом багатьох різнопланових складових [3, с. 37].

Досліджуючи проблему фонетичних особливостей французького розмовного мовлення, необхідно зазначити, що офіційне французьке мовлення відзначається чіткою артикуляцією звуків. Навіть ненаголошені французькі голосні звучать більш напружено порівняно з українськими ненаголошеними звуками. Щодо приголосних, то вони не пом'якшуються перед голосними, дзвінки приголосні не оглушуються в кінці слів.

Проте, у процесі спонтанного діалогічного мовлення на побутовому рівні відбуваються певні фонетичні зміни. Вони виникають в результаті прагнення комуніканта якомога швидше і стисло донести ту чи іншу інформацію до співрозмовника. Характерними ознаками усного розмовного мовлення є еліптичність, випадіння звуків, редукція звуків, емоційний наголос, нерівномірне вживання пауз, тощо.

Завдяки еволюції фонетичної системи французької мови найбільш помітні зміни відбуваються в системі голосних звуків [1, с. 21-28].

Дослідники сучасної французької вимови відмічають послаблення опозиції [ɑ] закритого і [a] відкритого, [ɔ] відкритого і [o] закритого.

Patte [pat] – лапа – *pâte* [pat] – тісто.

Pomme [pɔm] – яблуко – *paume* [pom] – долоня.

Спостерігається тенденція навіть до зникнення [ɑ] закритого і появи [A] тоуеп (середнього). О. Соважо вважає, що [ɑ] закрите поступово втрачає свої позиції, хоча воно зберігається в офіційних виступах, знаходить відображення у словниках [9, с. 154]. Отже, можна говорити про ці звуки як про дві фонемі, оскільки вони виконують смислову функцію, і варто лише замінити один звук іншим як слово набуває нового значення.

Яскраво виражається і послаблення опозиції носових звуків [œ̃] і [ɛ̃], що, без сумніву, впливає на розуміння змісту того чи іншого слова. На нашу думку, студентам, які вивчають французьку мову як спеціальність, необхідно знати цю різницю у вимові, вміти правильно вживати вказані звуки, адже їх підміна та недбалість артикуляції призводить до зміни значення слова: *brun* [brœ̃] – коричневий, *brin* [brɛ̃] – билинка.

Опозиція [e] закритого і [ɛ] відкритого залишається більш стабільною у нормативній вимові, проте незалежно від орфографії [ɛ] відкрите має тенденцію до більш закритої вимови: *fée* [fe] – фея, *fait* [fɛ] – факт.

Орфографія також впливає на вимову. Особливо це стосується дієслівних форм із закінченнями на *-ai* [e] і *-ais*, або *-ait* [ɛ].

Уживання [ɛ] відкритого у формах Future Simple і Passé Simple замість [e] закритого часто призводить до неправильного написання тієї чи іншої часової форми дієслів.

Je passai (passé simple) – *Je passais* (imparfait).

Je passerai (future simple) – *Je passerait* (conditionnel présent).

Однією з характерних рис спонтанного розмовного мовлення є випадіння звуків. Найчастіше випадають голосні [ə] [ɛ] [ɔ] [i] [ɑ] [ɔ̃] [u] [y].

Так, голосна [ə] часто випадає в односкладових і багатоскладових словах, між двома приголосними:

Je n(e) dis pas non

Je m(e) rapelle cet incident

Je n(e) veux pas l(e) faire

Prenez tout c(e) que vous voulez.

Іноді у процесі усного мовлення [ə] німе випадає навіть у групі трьох приголосних, де за стандартом воно має вимовлятися: *exact(e)ment*. Як відомо, буквосполучення *au-* вимагає вживання [o] закритого, проте часто у словниках можна зустріти і [ə] відкрите. Так, у словнику “Le grand Robert” можна побачити транскрипцію: *autorité* [otorite] і [ətorite], *automne* [otɔn] і [ətɔn], хоча в словах *autonomie* [otopɔmi], *autoroute* [otorut], вживається [o] закрите [11].

[ə] відкрите часто не вимовляється в середині багатоскладових слів:

co(o)pération *co(o)rdination*

У мовленнєвому потоці голосний [y] найчастіше випадає у займенниковій формі – *tu*:

T(u) as lu cet article ?

T(u) es bien aimable

Голосний [ɛ] відкритий випадає у групі *c'est* з наступним словом, яке починається з голосної: *c'est important* [stɛ̃pɔrtɑ̃].

Спостерігається випадіння навіть носових звуків [ɑ̃] і [ɔ̃] у словах *enfin, bonjour, mon: Bonjour m(on) enfant. (En)fin c'est votre affaire.*

Голосний [i] часто не вимовляється у частці *si*: *s(i) vous voulez.*

Як бачимо, випадіння голосних звуків призводить до зникнення складу, до компресії групи слів, які в мовленнєвому потоці стають по своєму звучанню одним словом.

Фонетичні дослідження свідчать про те, що в результаті компресії спостерігаються і випадки редукції ненаголошених голосних, що не відповідає нормативній вимові. Наприклад, при вимові відкритого [ə] спостерігається поява лабіалізованого звука [œ]: *encore* [ɑ̃kœr] замість [ɑ̃kɛr].

Основними причинами такого явища є фонетичне розташування наголошених і ненаголошених звуків та екстралінгвістичні фактори, а саме: відсутність контролю за своїм мовленням. Фонетисти зауважують, що зменшення контролю за артикуляцією звуків, за своїм мовленням залежить, насамперед, від сфери та ситуації спілкування.

Недбалість артикуляції спричиняє випадіння не лише голосних а й приголосних звуків. У консонантних групах найчастіше випадають приголосні [r] [l] в кінці слова: *vot(r)e, pauv(r)e enfant, agréab(l)e*

Приголосна [l] випадає у займенникових формах *il, elle, ils, elles*, причому частіше це відбувається в займенниках чоловічого роду. Особливо це стосується зворотів *il y a, il faut*, де їх відсутність не дуже впливає на розуміння того чи іншого виразу.

Розглядаючи випадки випадіння [r] в дієслівних закінченнях інфінітиву на –*re* (*mettre, résoudre, coudre, rompre*) О. Соважо вказує на виникнення усиченої форми інфінітиву *romp, mett* тощо. На його думку, це може призвести до поступового зникнення таких дієслів із французької мови [9].

Однією з особливостей французького розмовного мовлення є його експресивність та емоційність, що пов'язане з прагненням якомога швидше передати максимальну кількість інформації. Найчастіше експресивність мовлення виражається за допомогою інтонаційних засобів, одним з яких є емпатичний наголос. За допомогою емпатичного наголосу, який наголошує перший склад слова, передаються різні емоційні відтінки (захоплення, обурення, подив, жаль, тощо.) Наприклад: *Oh, “pauvre enfant (жаль), Ta prononciation est excellente (захоплення).*

Спонтанне розмовне мовлення характеризується вживанням значної кількості пауз, які впливають на ритм мовлення. Це, зазвичай, паузи обдумування, вагання, тощо. Так, паузи вагання часто супроводжуються повторами: *Il faut... il fautque*

vous soyez plus appliqué. Пауза, яка вводиться в середині ритмічної групи, несе досить велике експресивне навантаження, допомагає зрозуміти підтекст висловлювання.

Темп мовлення залежить здебільшого від емоційного стану мовця. Швидкий темп мовлення призводить до менш чіткої артикуляції, що веде до появи фонетичних омонімів, які впливають на розуміння змісту висловлювання.

Отже, аналіз основних характеристик французького розмовного мовлення, зокрема його фонетичного аспекту, свідчить про тенденцію до економії, до компресії мовленнєвого потоку, що реалізується такими засобами, як еліптичність, випадіння звуків, складів, скорочення кількості *liaison* (зв'язування), зміна довготи звуків, емоційний наголос, нерівномірність темпу мовлення тощо.

Вивчення фонетичних характеристик французького розмовного мовлення допоможе студентам оволодіти навичками сприймати й розуміти спонтанне мовлення і, що дуже важливо, орієнтуватися в основних тенденціях розвитку мови, що, безумовно, сприятиме формуванню їх лінгвістичної компетенції. У цьому зв'язку перспективним видається подальше дослідження еволюції фонетичної системи французької мови.

Л і т е р а т у р а

1. *Катагощина Н. А.* О современном французском произношении / Н. А. Катагощина. – М. : Высшая школа, 1990. – 165 с.
2. *Сиротинина О. Б.* Современная разговорная речь и ее особенности / О. Б. Сиротинина. – М. : Высшая школа, 1974. – 143 с.
3. *Соколова В. С.* Фонетика французской разговорной речи / В. С. Соколова, Н. И. Портнова. – М. : Высшая школа, 1990. – 166 с.
4. *Blanche Benveniste C.* Le français parlé. Transcription et édition / C. Blanche Benveniste, P. – Didier Edition, 2000. – 264 p.
5. *Chigarevskaïa N.* Traité de phonétique française / N. Chigarevskaïa. – М., 1982. – 270 p.
6. *Fouché P.* Traité de prononciation française / P. Fouché. – 1959.
7. *Gadet F.* Le français ordinaire / F. Gadet. – P. : Armand Colin, 1989. – 192 p.
8. *Rigault A.* Avant-propos. La grammaire du français parlé / A. Rigault. – P. Hachette, 1971. – P. 5–11.
9. *Sauvageot A.* Analyse du français parlé / A. Sauvageot. – Paris : Hachette, 1971. – 189 p.
10. *Straka G.* La prononciation parisienne, ses divers aspects et ses traits généraux / G. Straka. – Strasbourg, 1952.

Л е к с и к о г р а ф і ч н і д ж е р е л а

1. Le grand Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française. Tome 1. Le Robert. – 1994. – 1001 p.

R e f e r e n c e s

1. *Katagoshchina N. A.* O sovremennom frantsuzskom proiznoshenii / N. A. Katagoshchina. – М. : Vysshaya shkola, 1990. – 165 s.
2. *Sirotinina O. B.* Sovremennaya razgovornaya rech' i yeye osobennosti / O. B. Sirotinina. – М. : Vysshaya shkola, 1974. – 143 s.
3. *Sokolova V. S.* Fonetika frantsuzskoy razgovornoy rechi / V. S. Sokolova, N. I. Portnova. – М. : Vysshaya shkola, 1990. – 166 s.
4. *Blanche Benveniste C.* Le français parlé. Transcription et édition / C. Blanche Benveniste, P. – Didier Edition, 2000. – 264 p.
5. *Chigarevskaïa N.* Traité de phonétique française / N. Chigarevskaïa. – М., 1982. – 270 p.
6. *Fouché P.* Traité de prononciation française / P. Fouché. – 1959.
7. *Gadet F.* Le français ordinaire / F. Gadet. – P. : Armand Colin, 1989. – 192 p.
8. *Rigault A.* Avant-propos. La grammaire du français parlé / A. Rigault. – P. Hachette, 1971. – P. 5–11.
9. *Sauvageot A.* Analyse du français parlé / A. Sauvageot. – Paris : Hachette, 1971. – 189 p.

10. Straka G. La prononciation parisienne, ses divers aspects et ses traits généraux / G. Straka. – Strasbourg, 1952.

Lexicographic sources

11. Le grand Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française. Tome 1. Le Robert. – 1994. – 1001p.

Виничук Л. С. Фонетические характеристики французской разговорной речи.

В статье рассматриваются функционально-стилистические характеристики разговорной речи как усной формы спонтанной диалогической речи, определяется сфера ее использования, обуславливающая выбор лексико-стилистических, грамматических и фонетических средств. Анализируются фонетические характеристики французской разговорной речи, в частности, такие явления, как эллиптичность, выпадение звуков, слогов, эмфатическое ударение, употребление пауз, которые всегда появляются в процессе спонтанной экспрессивной речи.

Ключевые слова: французская разговорная речь, фонетические характеристики, выпадение звуков, эллиптичность, эмфатическое ударение, пауза.

Vinichuk L. S. Phonetic Characteristics of the French Spoken Language.

The article deals with the problem of functional and stylistic peculiarities of spoken language as oral form of spontaneous dialogue, the sphere of its use, which results the choice of certain lexical, grammatical and phonetic means. The phonetic character of the French spoken language such phenomena as ellipticity, sound loss, emphatic stress, pauses, appearing as a result of spontaneous expressive speech, are under the analysis.

Keywords: French spoken language, phonetic characteristics, sound loss, ellipticity, emphatic stress, pause.

Вялікова О. О.

Київський національний лінгвістичний університет

**СИСТЕМНІ ЗВ'ЯЗКИ ГРАФІЧНИХ СТИЛІСТИЧНИХ ПРИЙОМІВ
У СТРУКТУРІ КРЕОЛІЗОВАНОГО ВІРШОВАНОГО ТЕКСТУ
(на матеріалі української візуальної поезії)**

У статті аналізуються графічні стилістичні прийоми, наявні у структурі креолізованого віршованого тексту, їх системні зв'язки з іншими структурними елементами такого тексту. Під креолізованими віршованими текстами в роботі розуміються всі види візуальної поезії: конкретная поезія, фігурні вірші та ін. Розроблено методіку формального моделювання тексту, що наочно представляє структуру креолізованого віршованого тексту як макрозаказ з позицій культурологічної лінгвосеміотики.

Ключові слова: креолізований віршований текст, формальна модель, вербальний елемент, невербальний елемент, графічний стилістичний прийом, структура тексту.

Семантика елементів графічного рівня у структурі тексту тісно пов'язана з семантикою елементів інших рівнів [6, с. 467]. Використання різних елементів графічної форми тексту, зазвичай, підпорядковане існуючій традиції. Наприклад, сукупність літер, які складають писемне слово, відповідає сукупності звуків, що складають усне слово. Знаки пунктуації допомагають розпізнати інтонаційну і синтаксичну будову мови. Однак, у художній літературі сукупність і порядок традиційних графічних знаків можуть виконувати і додаткові функції. Автори літературних творів часто вдаються до будь-яких графічних засобів, зокрема й нетрадиційних, що співвідноситься з таким процесом, як креолізація, одним із результатів якого є візуальні віршовані твори.